

Prevention – Targeted Brief Intervention Method

ČABLOVÁ, L. ¹, ŠTASTNÁ, L. ¹, CHARVÁT, M. ², MAIEROVÁ, E. ², ENDRŮDIOVÁ, L. ¹, DOLEJŠ, M. ²

¹ Centre for Addictology, Department of Psychiatry, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Czech Republic

² Department of Psychology, Philosophical Faculty, Palacky University in Olomouc, Czech Republic

Citation: Čablová, L., Štastná, L., Charvát, M., Maierová, E., Endrůdiová, L., & Dolejš, M. (2011). Prevention – metoda krátké cílené intervence. *Adiktologie*, (11)2, 92–98.

SUMMARY: *The article describes a drug prevention programme which is currently being adapted to the Czech environment. The aim of this article is to provide information about the methodology of the Prevention targeted brief intervention and describe the psychological qualifications of its facilitators. The method comprises diagnostic screening and an indicated primary prevention programme. The discussion provides an overview of recent studies dealing with the evaluation and the effectiveness of this methodology.*

KEY WORDS: PRIMARY PREVENTION PROGRAMME – EARLY ASSESSMENT – INDICATED PREVENTION – PERSONALITY RISK TRAITS

Submitted: 14 / APRIL / 2011

Accepted: 18 / JUNE / 2011

Grant support: EEA & Norway grants – A/CZ0046/1/0006, ESF OP -CZ.1.07/1.3.00/08.0205

Address for correspondence: Lenka Čablová / cablova@adiktologie.cz / Centre for Addictology, Department of Psychiatry, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Ke Karlovu 11, 120 00 Prague 2, Czech Republic

Preventure – metoda krátké cílené intervence

ČABLOVÁ, L.¹, ŠTASTNÁ, L.¹, CHARVÁT, M.², MAIEROVÁ, E.², ENDRŮDIOVÁ, L.¹, DOLEJŠ, M.²

¹ Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze

² Katedra psychologie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Citace: Čablová, L., Štastná, L., Charvát, M., Maierová, E., Endrůdiová, L., & Dolejš, M. (2011). Preventure – metoda krátké cílené intervence. *Adiktologie*, (11)2, 92–98.

SOUHRN: V článku je popisován preventivní program Preventure, který je v současné době adaptován na české prostředí. Cílem článku je seznámit s metodikou krátké cílené intervence Preventure a popsat psychologické předpoklady lektorů. Metoda se skládá z diagnostického screeningu a programu indikované primární prevence. V rámci diskuze je uveden přehled dosa-
vadních výzkumů zabývajících se evaluací a efektivitou této metodiky.

KLÍČOVÁ SLOVA: PROGRAM PRIMÁRNÍ PREVENCE – ČASNÉ ZHODNOCENÍ – INDIKOVANÁ PREVENCE – RIZIKOVÉ VZORCE CHOVÁNÍ

● 1 ÚVOD

V oblasti primární prevence a intervenčních projektů se můžeme setkat s různými přístupy. Cílem preventivních a intervenčních programů je zabránit začátku užívání návykových látek u dětí a dospívajících nebo jej oddálit. Aktuální zahraniční výzkumy a evaluační studie však ukazují, že z hlediska efektivnosti intervenčních metod mají nejvyšší účinnost ty, jež byly zacíleny na úzce definovanou skupinu podle předem stanovených kritérií – vztahujících se ke konkrétním formám rizikového chování (Castellanos, Conrod & Mackie, 2008; Mushquash, Comeau, McLeod & Stewart, 2009; O’Leary-Barrett, Mackie, Castellanos-Ryan, Al-Khudhairy & Conrod, 2010).

Zajímavým projektem v oblasti indikované primární prevence užívání návykových látek je program Preventure. Metodika byla vyvinuta na principu kognitivně-behaviorálních technik a postup krátké cílené intervence odpovídá specifickým osobnostním rysům rizikového chování (Conrod, Woicik, Stewart & Pihl, 2009).

V České republice se jedná o jedinečný program, neboť u nás zatím podobný program indikované primární prevence realizován nebyl. Metodika je vhodná k adaptaci i pro specifické skupiny dětí a mládeže (např. minoritní skupiny) a také pro další formy rizikového chování.

Došlo do redakce: 14 / DUBEN / 2011

Přijato k tisku: 18 / ČERVEN / 2011

Grantová podpora: Finanční mechanismy EHP a Norska – subprojekt č. A/CZ0046/1/0006, ESF OP – projekt č. CZ.1.07/1.3.00/08.0205

Korespondenční adresa: Mgr. Lenka Čablová / cablova@adiktologie.cz / Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky
1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2

● 2 DIAGNOSTICKÁ ČÁST

Aplikaci intervenční části předchází diagnostický screening pomocí metody „Substance Use Risk Profile Scale“ (SURPS) zjišťující mezi studenty čtyři rizikové faktory vzhledem k užívání návykových látek. Dotazník obsahuje čtyři škály, které odpovídají specifickým rysům rizikového chování. Konkrétně se jedná o dimenze přecitlivělost (*Anxiety Sensitivity*), impulzivita (*Impulsivity*), negativní myšlení¹ (*Hopelessness*) a vyhledávání vzrušujících zážitků (*Sensation Seeking*). Převodem screeningové metody SURPS a tvorbou českých norem se podrobně zabýval ve své dizertační práci M. Dolejš (2010).

● 3 CÍLOVÁ SKUPINA

Cílovou skupinou pro tuto preventivní metodu jsou žáci a studenti od 12 do 16 let (tj. druhý stupeň ZŠ). Metodika krátké cílené intervence Preventure je nabídnuta jedincům, kteří na dané škále SURPS skórují výše (1SD nad průměrem, což je přibližně 10–15 % žáků z jedné třídy pro každý rizikový faktor osobnosti). Preventivní program má také silný potenciál k adaptaci pro minority a jiné skupiny s rizikovým chováním mimo užívání drog (Mushquash, Comeau, McLeod & Stewart, 2009).

● 4 METODIKA PRÁCE

Ucelený systém metodiky Preventure se skládá z manuálu pro lektora, z příručky pro asistenta lektora a ilustrovaných barevných sešitů pro studenty. Nezbytnou podmínkou je také zavedení do praxe a systém školení lektorů. Časová náročnost na práci se skupinou je 5 x 45 minut pro každý z rizikových faktorů. První setkání trvá 45 minut, další dvě probíhají v intervalu 2 x 45 minut.

Metodika Preventure využívá techniky kognitivně-behaviorální terapie, prvky motivačních rozhovorů a psychoedukaci studentů. Skupina studentů pracuje se sadou čtyř pracovních sešitů, které odpovídají jednotlivým dimenzím dotazníku SURPS. Odborným překladem materiálů metodiky Preventure a úpravou studentských příruček se zabýval pracovní tým autorů L. Štastná, M. Charvát, M. Šucha a M. Dolejš (2010).

● 5 ČÁSTI INTERVENČNÍHO PROGRAMU

Kolektiv autorů vytvořil celkem čtyři díly sešitů zaměřené na zvládání impulzivity, přecitlivělosti, negativního myšlení a vyhledávání vzrušujících zážitků (Woicik, Stewart, Pihl & Conrod, 2009).

● 5 / 1 Impulzivita – Impulsivity

Impulzivitu můžeme chápat jako druh nerozvážného, reflexního a rizikového chování či jednání (APA, 2008). Woicik

et al. (2009) ji přirovnávají k osobnostnímu konstrukt, který se projevuje jako nedostatek inhibovaného chování v okamžiku, kdy je přítomen podnět okamžité odměny – a to i přes riziko dlouhodobého negativního důsledku. Autorky Conrod, Comeau & Stewart (2004a) tento rys spojují s charakteristikami, jako je zrychlený tep, roztěkanost, neposednost, tendence rychle unikat od problémů a konfliktů či potřeba neustálé zábavy. K dalším projevům patří snížená sebekontrola a překotné a energické jednání.

V příručce pro lektory je uvedena celá řada intervenčních technik na zvládání náhlých impulzů, „horkých myšlenek“ a spontánních nepromyšlených reakcí. Podstatné je nejprve probrat s žáky kognitivní rovinu, tj. jakým způsobem zvládali svou impulzivitu dosud, s jakými důsledky a zda ji vůbec nějakým způsobem projevovali nebo pouze potlačovali. Užitečné je také zmínit různé možnosti, kam až vede a jak může vyvrcholit dlouhodobější potlačování emocí. Cílem je přivést žáky k autentickému prožitku a uvědomění jak zvládat své momentální afekty a nejednat unáhleným způsobem.

● 5 / 2 Přecitlivělost – Anxiety Sensitivity

Osobnostní rys přecitlivělost můžeme definovat jako úzkost, určitou znepokojenost, strach; přičemž anglický termín „sensitivity“ označuje v překladu vnímavost, citlivost a senzitivitu. APA (2008) uvádí, že strach a pocity spojené s úzkostí mohou mít škodlivé důsledky. Osobnost s vysokou mírou přecitlivělosti bude pravděpodobně na pocity úzkosti reagovat bázněji než jedinec s nízkou přecitlivělostí (Dolejš, 2010).

Conrod, Comeau & Stewart (2004b) popisují, že jedinec se zvýšenou mírou přecitlivělosti má tendenci spoléhat se spíše na druhé než na sebe, vyhýbat se určitým situacím, mluvit rychle až překotně, může mít problémy s dýcháním, napětím ve svalech a s roztřeseným hlasem. Při problémech pak takový jedinec může panikařit nebo utíkat od hledání konstruktivního řešení. Při práci s metodikou Preventure je proto vhodné reflektované problémy názorně vysvětlit – nejlépe pomocí konkrétních příkladů z praxe. Užitečné je, když se podaří žáky stimulovat a nasměrovat je ke stanovení konkrétních kroků jak dosáhnout vytyčených cílů. Je možné uvést příklady studijních či budoucích profesních cílů, zlepšení se v zájmové činnosti, praktické dovednosti či sportovní aktivitě; anebo osobních týkajících se zlepšení vztahů v rodině a mezi přáteli. Metodologickým cílem je podnítit v dětech proces mentální transformace od používání krátkodobě účinných unikových strategií řešení problémů k dlouhodobě efektivnějším vzorcům adaptačního chování.

Při kreativní práci se studentskou příručkou se osvědčilo nechat dětem dostatek času pro vlastní nápady a myšlenky – aby si mohly najít v klidu vlastní řešení situace. V opačném případě by se totiž jen podpořila v dětech ten-

1/ Původní anglický název Hopelessness – Beznadějnost byl v rámci adaptace na české prostředí přeložen jako Negativní myšlení.

dence k závislosti na druhých, která se dle autorek velmi často objevuje při zvýšeném skóru ve škále přecitlivělost (Castellanos, Conrod & Mackie, 2008).

● 5 / 3 Negativní myšlení – Hopelessness

Podle autorek Conrod, Comeau & Stewart (2004c) pramení tento rys z negativního posílení projevujícího se snížením depresivních stavů a rysů osobnosti. Termín „hopelessness“ se do češtiny překládá jako negativní myšlení nebo beznadějnost. Přičemž stav beznadějnosti se nejčastěji vyskytuje u těžkých a depresivních epizod a je také přítomný při pokusech o sebevraždu a dokonaných sebevraždách. Škála má taktéž vztah ke strategiím zvládnání stresu a konformitě.

APA (2008) pojem vysvětluje jako pocit, kdy člověk nezažívá kladné emoce nebo nenastává zlepšení jeho stavu. Conrod, Comeau & Stewart (2004c) dále popisují u osob s negativním myšlením tendenci sociálně se izolovat, nedostatek energie, únavu a ospalost, pasivitu, potřebu neustále se o něčem ujišťovat a nedostatečné ovládnání svých emocí.

Při práci se zvládnáním tohoto osobnostního rysů se nabízí spektrum různých kognitivně-behaviorálních technik. Lektor může například pracovat s technikou „pozitivní spirála“, která funguje na principu „přeznačkování“. Dále je možné využití dílčích postupů, jako jsou dekatastrofizace a vystavování (Barlow & Craske, 1988), kde je nutná práce s automatickými negativními myšlenkami (Beck & Young, 1985). U metody „zastav se“, „soustřed se“, „vyber si“ (Kendall & Braswell, 1985) či práce s nudou je potřeba stimulace. Zároveň je užitečné žákům vysvětlit, jak negativní a iracionální přesvědčení vznikají a na základě konkrétních příkladů uvést postupy, jakým způsobem je zvládat.

● 5 / 4 Vyhledávání vzrušujících zážitků – Sensation Seeking

Tento osobnostní rys je charakterizován touhou po intenzivních a nových prožitcích (Zuckerman, 1994) a u rizikového chování je propojen s nadměrným pitím alkoholu či zvýšeným výskytem nežádoucích důsledků této konzumace (Conrod, Peterson & Pihl, 1997; Schall, Kemeny & Maltzman, 1992). Přičemž samotné zvýšené skóre není apriorně spojováno s výskytem rizikových vzorců chování. Taktéž se neprokázalo, že by osoby, které vykazují vysokou míru potřeby vyhledávat vzrušení, byly nutně zároveň impulzivní (Conrod, Pihl, Stewart & Dongier, 2000). Nejvíce problémů vyplývajících z tohoto osobnostního rysů je způsobeno pocitem nudy, který děti často prožívají. Při skupinové práci je tedy efektivní nejprve vysvětlit podstatu nudy u každého jedince, poté zjistit subjektivní význam a konkrétní příznaky, jakými se tento stav u nich projevuje, a na závěr srovnat způsoby, kterými jej žáci řešili doposud a jaké vidí možnosti nyní (vhodné je opět přidat hledisko dlouhodobého přístupu; např. pomocí techniky filmování nebo stanovování potencionálních odměn).

Vhodné je dětem nabídnout přijatelné podněty a „nerizikové“ aktivity, které by jim saturovaly jejich zvýšenou potřebu vyhledávat zážitky a vzrušení. Záleží pak již na konkrétních alternativách, jejich dostupnosti (finanční, časové, lokální) a specifických zájmech jednotlivých dětí.

V ideálním případě se nabízí možnost praktické ukázky či přímo návštěvy místa, kde se tyto volnočasové aktivity provozují (např. lanového centra nebo horolezecké stěny). Cílem je ukázat, že lze mít zajímavé a vzrušující zájmy a přitom žít relativně slušný a společensky přijatelný život. Jinými slovy, hlavním záměrem je naučit děti investovat jejich energii tím správným směrem – „nezabít“ v nich vnitřní „drive“, ale umět ho přenést do každodenních činností a překonávat tak pocitu nudy a životní prázdnoty, s nimiž se jinak neumí vypořádat.

V souvislosti s tématem nudy se asociativně pojí problematika životních stereotypů a nutnosti dodržovat společenská pravidla. Dle autorů (Conrod, Peterson & Pihl, 1997) mají osoby se zvýšenou hodnotou na této škále problémy s fungováním ve společenském systému. Důležité je tedy názorně popsat problematiku, vysvětlit a naučit vnímat hranice nikoli ve smyslu omezování svobody, ale jako formu určité ochrany a bezpečí.

● 6 DISKUZE

Účinnost metodiky kognitivně-behaviorální intervence zaměřené na žáky s rizikovými rysy osobnosti byla zkoumána v následující studii (Conrod, Stewart, Comeau & Maclean, 2006). Autorky vyvinuly řadu příruček a intervenčních technik, jež byly navrženy tak, aby cíleně ovlivňovaly zvládnání stresu a rizikových vzorců chování, včetně problémového užívání alkoholu. Manuály přináší nové, psychoedukativní informace o rizikových faktorech v osobnostní struktuře, názorně vysvětlují, jak jsou tyto rysy spojeny s maladaptivním chováním, a popisují způsoby jak se s nimi vyrovnat. Zároveň obsahují i praktická cvičení zaměřená na zvládnání maladaptivních vzorců myšlení a chování pro každý typ osobnosti. Konkrétně se při výzkumu ověřovala účinnost intervenčních metod a vliv na snížení příjmu alkoholu. Výzkumný soubor tvořilo 297 studentů kanadských středních škol (56 % dívek, průměrný věk 16 let). Studenti byli náhodně přiřazeni do experimentální skupiny s cílenou intervencí Preventure nebo do kontrolní skupiny bez působení intervence. Analýza výsledků potvrdila příznivý vliv krátké cílené intervence na snížení frekvence a množství konzumace alkoholu v interakci intervence x rizikové osobnostní rysy stejně jako účinnost metody v redukci výskytu „binge-drinking“ (tj. nárazového pití alkoholu) i ostatních problémů souvisejících s užíváním alkoholu po dobu čtyř měsíců od skončení programu.

V navazující studii autorky P. Conrod, N. Castellanos a C. Mackie (2008) zjišťovaly, zda může použití metodiky cílené intervence Preventure v raném dospívání oddálit začá-

tek konzumace alkoholu u nejvíce ohrožené skupiny s rizikovými rysy chování. Design výzkumu měl podobu randomizované kontrolní studie, která byla provedena na 368 studentech ve věku 9 a 10 let vyznačujících se některým rizikovým faktorem vzhledem k užívání návykových látek. Účastníci byli rozděleni do experimentální skupiny s cílenou intervencí Preventure a kontrolní skupiny bez vlivu intervence. Mezi skupinami byly zjištěny signifikantní rozdíly v růstu užívání alkoholu v období 6 měsíců po skončení intervence Preventure. Intervence byly obzvláště účinné v prevenci růstu konzumace alkoholu u studentů se zvýšenými hodnotami na škále vyhledávání vzrušujících zážitků v dotazníku SURPS. Vzhledem k výše uvedeným závěrům a robustnosti aplikovaných metod je možné považovat metodiku cílené intervence Preventure za vysoce účinnou v prevenci vzniku návykových poruch a rozvoji závislosti. Hlavní přínos lze vidět zejména v možnosti posunout u dospívajících zahájení užívání alkoholu do pozdější vývojové fáze.

Jiný výzkum zjišťoval souvislosti vlivu metodiky Preventure na rizikové osobnostní rysy a vzorce chování u dospívajících, kteří užívají návykové látky ke snížení deprese a úzkosti. Účastníci ve věku 13–16 let ($N = 423$) byli náhodně rozděleni do dvou souborů – první skupinu tvořili jedinci se zvýšenými rysy rizikového chování, kteří byli vystaveni metodice kognitivně-behaviorálních technik, druhá skupina byla kontrolní; bez vlivu intervence. Výsledky ukázaly zvýšené hodnoty u deprese, záchvatů paniky a bezohledného jednání. Korelace se objevila mezi škálami negativní myšlení a mírná deprese. Podobný výsledek byl zjištěn také mezi rysy přecitlivělosti a záchvaty paniky, záškoláctvím a vyhýbavým chováním. Statisticky významný rozdíl byl mezi skupinami ve výskytu krádeží. Nejvýznamnější vliv krátké cílené intervence byl prokázán na množství krádeží u skupiny jedinců se zvýšenou mírou impulzivity (Castellanos & Conrod, 2006).

Explicitní měření identifikovala tři základní typy kognitivních strategií užívaných při konzumaci alkoholu: pozitivní posílení, negativní zesílení a negativní očekávání. Autorky ověřovaly tuto typologii ve studii hodnotící používání kognitivních strategií při užívání alkoholu v souvislosti s implicitním měřením. Výzkum se zaměřoval především na vliv automatické apetenční odpovědi (pozitivního posílení). Autorky zjistily, že bylo obtížné vytvořit zkoušky pro posouzení negativního posílení. Hlavní příčinu vidí v tom, že pro negativní zesílení jsou zapotřebí dvě asociace (negativní vliv < > alkohol < > pozitivní vliv). Závěry integrovaly do KBT modelu, z něhož byly vytvořeny návrhy pro metodiku krátké cílené intervence (Wiers, Houben, Smulders & Conrod, 2006).

Další studie se věnovala zkoumání psychometrických vlastností dotazníku SURPS (Woicik, Stewart, Pihl & Conrod, 2009). Studie byla strukturována do tří navazujících

částí, které přinesly následující údaje. První část studie byla provedena za účelem porovnání a analýzy vnitřní struktury 23 a 28 položkové verze. Výsledky ukazují, že zkrácená verze signifikantně více koresponduje s celkovou strukturou dotazníku SURPS a lépe reflektuje jeho čtyři subskály. Druhá část výzkumu byla zaměřena na faktorovou analýzu, která potvrdila reliabilitu provedeného testu-retestu a validitu metody při zkoumání osobnostní zranitelnosti k rizikovému chování a specifickým vzorcům užívání návykových látek. Ve třetí části byl dotazník SURPS předložen středoškolským studentům s cílem prozkoumat jeho citlivost při identifikaci rizikových vzorců chování u mladé populace. Souhrnné výsledky naznačují testovou reliabilitu i konstruktivní validitu dotazníku a jsou v souladu s hypotézou, že zkoumané osobnostní rysy mohou být asociovány s rizikovým chováním a odpovídajícími kognitivními procesy.

Pro porovnání výsledků statistického ověřování dotazníku SURPS uvádím zjištěné údaje u dotazníku DMQ-R – *Modified Drinking Motives Questionnaire Revised*. Dotazník zkoumá motivy k užívání alkoholu a vychází z pětifaktorového modelu motivace. Identifikuje klíčové faktory, jako jsou sociální motivy, zvládnání úzkosti a deprese, schopnost povznesení se nad problémy a motivy konformity. Provedený výzkum se skládal ze dvou fází, které byly vyhodnoceny na dvou vzorcích vysokoškolských studentů ($N_1 = 726$, $N_2 = 603$). V první fázi byla provedena konfirmační faktorová analýza, jejíž výsledky korelovaly s hodnotami proměnných z pětifaktorového modelu. Dále byla zkoumána motivace k užívání alkoholu mezi dospívajícími v závislosti na pohlaví uživatele. Autoři zjistili, že u mužů mají při konzumaci alkoholu sociální motivy větší význam než u žen (Grant, Stewart, O'Connor, Blackwell & Conrod, 2007). Poslední výsledek však v diskuzi kriticky porovnávají se závěry studie M. Coopera (1994), které jej neprokázaly.

Ve druhé fázi byla ověřována reliabilita dotazníku DMQ-R pomocí metody test-retest. Výsledky naznačují dobrou až výbornou reliabilitu metody na vzorku vysokoškoláků, kteří byli dle svých výpovědí častými uživateli alkoholu ($N = 169$). Dále bylo zjištěno, že motivy užívání alkoholu mohou predikovat počet spotřebovaných alkoholických nápojů za týden a současně jsou propojeny s výskytem problémů souvisejících s užíváním alkoholu. Závěry studie naznačují, že motivy zvládnání úzkosti a zvládnání deprese výrazně souvisely s konzumací alkoholu a s psychickými i sociálními obtížemi vyskytujícími se při jeho užívání.

Dotazník DMQ-R může být tedy považovaný za alternativní screeningovou metodu časně diagnostiky rizikových vzorců chování a poskytovat tak kvalitní základ pro aplikaci cílených preventivních či intervenčních programů (Grant, Stewart, O'Connor, Blackwell & Conrod, 2007).

C. Brunelle (2004) zkoumala vztah mezi zvýšenou reakcí tepové frekvence a rizikovými osobnostními rysy (bez nadějnost, introverze, úzkostnost, impulzivita a touha vy-

hledávat vzrušující zážitky). Autorka zjišťovala vztah mezi těmito osobnostními rysy a užíváním stimulantů. Ve výzkumu byly porovnány hodnoty ze tří dotazníkových metod – SPSRQ (Sensitivity to Punishment and Sensitivity to Reward Questionnaire), SURPS (Substance Use Risk Profile Scale) a upravené verze aplikace Indexu míry závislosti (Addiction Severity Index). Výsledky potvrdily zvýšenou reakci tepové frekvence u respondentů s vyšší mírou potřeby vyhledávat vzrušující zážitky v dotazníku SURPS. Mezi užíváním stimulantů a zvýšenou reakcí tepové frekvence nebyl zjištěn signifikantní rozdíl, ale v dotazníku SURPS korelovalo užívání stimulantů s vyšším skóre na škále impulzivitu.

Z transkulturních výzkumů můžeme zmínit práci, která se zaměřila na evaluaci překladu a validitu dotazníku SURPS přizpůsobeného žákům ve věku 13–18 let žijících na Srí Lance (Ismail, Newcombe & Wanigarante, 2009). Konfirmační faktorová analýza ověřila platnost zkušební verze a provedený test-retest potvrdil vnitřní konzistenci i reliabilitu metody. Přesné hodnoty reliability pro jednotlivé subškály byly: H – 0,74, IMP – 0,68, AS – 0,88, SS – 0,76. Dotazník SURPS je tedy možné použít i v kulturně odlišném kontextu Srí Lanky.

● 7 ZÁVĚR

Systém metodiky SURPS/Preventure umožňuje psychologům a speciálním pedagogům, aby provedli časnou diagnostiku a následnou krátkou cílenou intervenci u žáků a studentů s rizikovými rysy osobnosti, kteří jsou ve větší míře ohroženi vznikem drogové závislosti.

Screeningovou a diagnostickou část tvoří dotazník SURPS, jenž zjišťuje klinické projevy rizikových forem chování u žáků staršího školního věku (tj. ve věku 12–15 let).

Preventure je intervenční program školní primární prevence, který pomáhá žákům druhého stupně ZŠ naučit se zvládat rizikové osobnostní rysy spojené s rozvojem potenciačních závislostí. Metodika cílené intervence Preventure je navržena tak, aby včas identifikovala příznaky rizikových vzorců chování, zejména projevy zvýšené impulzivitu, přecitlivělosti a destruktivních tendencí. Program je připravený pro školní psychology, ale jeho realizace by v budoucnu mohla být otevřená také pro odborníky z dalších pomáhajících profesí, kteří budou mít zájem zúčastnit se školení v této metodice.

Ve Velké Británii se podařilo rozšířit metodiku preventivního programu a integrovat jej do systému vzdělávání pedagogických pracovníků. Adventure je model vzdělávání pro školní personál, který učí, jak aplikovat tento program v konkrétní škole (O'Leary-Barrett, Mackie, Castellanos-Ryan, Al-Khudhairi & Conrod, 2010).

LITERATURA / REFERENCES

- APA (2008). *APA Concise Dictionary of Psychology*. American Psychological Association.
- Barlow, D. H. & Craske, M. (1998). *Mastery of your anxiety and panic*. Albany, NY: Graywind.
- Brunelle, C. (2004). Heart rate response to alcohol intoxication is associated with a reward-seeking personality profile. *Alcoholism: Clinical & Experimental Research*, 28(3), 394–401.
- Castellanos, N. & Conrod, P. (2006). Brief interventions targeting personality risk factors for adolescent substance misuse reduce depression, panic and risk-taking behaviours. *Journal of Mental Health*, 15(6), 645–658.
- Conrod, P. J., Castellanos, N. & Mackie, C. (2008). Personality-targeted interventions delay the growth of adolescent drinking and binge drinking. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(2), 181–190.
- Conrod, P. J., Stewart, S. H., Comeau, N. & Maclean, A. M. (2006). Efficacy of cognitive-behavioral interventions targeting personality risk factors for youth alcohol misuse. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 35(4), 550–563.
- Conrod, P. J., Comeau, M. N. & Stewart, S. H. (2004a). *Learning to deal with impulsivity*. Canada: Javin Creative Inc.
- Conrod, P. J., Comeau, M. N. & Stewart, S. H. (2004b). *Learning to deal with anxiety sensitivity*. Canada: Javin Creative Inc.
- Conrod, P. J., Comeau, M. N. & Stewart, S. H. (2004c). *Learning to deal with hopelessness*. Canada: Javin Creative Inc.
- Conrod, P. J., Comeau, M. N., Stewart, S. H. (2004d). *Learning to deal with sensation seeking*. Canada: Javin Creative Inc.
- Conrod, P. J., Stewart, S. H., Pihl, O. P., Côté, S., Fontaine, V. & Dongier, M. (2000). Efficacy of brief coping skills interventions that match different personality profiles of female substance abuser. *Psychology of Addictive Behaviors*, 14, 231–242.
- Conrod, P. J., Peterson, J. B. & Pihl, R. O. (1997). Disinhibited personality and sensitivity to alcohol reinforcements: Independent predictors of drinking behavior. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 21, 1320–1332.
- Dolejš, M. (2010). *Ěfektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů: převod „SURPS“ a tvorba populačních norem pro „SURPS“ a „HSPQ“*. Dizertační práce. Olomouc: Katedra psychologie FF UP.
- Grant, V., Stewart, S. H., O'Connor, R. M., Blackwell, E. & Conrod, P. J. (2007). Psychometric evaluation of the five-factor Modified Drinking Motives Questionnaire – Revised in undergraduates. *Addictive Behaviors*, 32(11), 2611–2632.
- Griffin, K. W., Botvin, G. J., Scheier, L. M. & Nichols, T. R. (2002). Factors associated with regular marijuana use among high school students. *Substance Use and Misuse*, 37(2), 225–238.
- Grofová, Ch. (1998). *Žízeň po celistvosti*. Praha: Chvojko nakladatelství.
- Ismail, A. Ch., Newcombe, P. A. & Wanigaratne, S. (2009). A model of substance abuse risk: Adapting to the Sri Lankan context. *Evaluation Review*, 33(1), 83–97.
- Mushquash, Ch. J., Comeau, M. N., McLeod, B. D. & Stewart, S. H. (2009). A four-stage method for developing early interventions for alcohol among Aboriginal adolescents. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 35(4), 550–563.

- O'Leary-Barrett M., Mackie C. J., Castellanos-Ryan N, Al-Khudhairi N. & Conrod P. J. (2010, September). Personality-targeted interventions delay uptake of drinking and decrease risk of alcohol-related problems when delivered by teachers. *Journal of American Academy Child and Adolescent Psychiatry*, 49(9), 954–963. Retrieved October 27, 2010, from: [http://www.jaacap.com/article/S0890-8567\(10\)00452-1/abstract](http://www.jaacap.com/article/S0890-8567(10)00452-1/abstract), <http://www.iop.kcl.ac.uk/news/?id=439>.
- Pedersen, W. (1991). Mental health, sensation seeking and drug use patterns: A longitudinal study. *British Journal of Addiction*, (86), 195–204.
- Schall, M., Kemeny, A. & Maltzman, I. (1992). Factors associated with alcohol use in university students. *Journal of Studies on Alcohol*, 53, 122–136.
- Šťastná, L., Charvát, M., Šucha, M. & Dolejš, M. (2010). *Preventure – jak se naučit zvládat impulzivitu, přecitlivělost, negativní myšlení a touhu po vyhledá-*

vání vzrušujících zážitků. Pracovní verze setu studentských příruček. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta UK a VFN v Praze. Olomouc: Katedra psychologie FF UP.

- Wiers, R. W., Houben, K., Smulders, F. T. & Conrod, P. J. (2006). *Handbook of implicit cognition and addiction*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Woicik, P. A., Steward, S. H., Pihl, R. O. & Conrod, P. J. (2009). The substance use risk profile scale: A scale measuring traits linked to reinforcement-specific substance use profiles. *Addictive Behaviors*, 34(12), 1042–1054.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biological bases of sensation seeking*. New York: Cambridge University Press.

KONFERENCE PPRCH

K O N F E R E N C E

Praha 7.–8. listopadu 2011

Na podzim se do Prahy již tradičně sjedou odborníci působící v oboru prevence rizikového chování. V budově Magistrátu hl. m. Prahy na Mariánském náměstí se totiž uskuteční již VIII. ročník tradiční konference Primární

prevence rizikového chování 2011, která je letos zasvěcena tématu „**Minimální preventivní program v kontextu školské prevence aneb dokážeme opravdu vytvořit mezioborový a meziresortní model prevence v českých školách?**“ Organizátorem konference, která se koná ve dnech 7.–8. 11. 2011, je Centrum

adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Zájemci o účast se mohou registrovat do konce srpna na konferenčním webu www.pprch.cz, kde také naleznou veškeré bližší informace.

7. BOJNICKÁ AT KONFERENCIA

K O N F E R E N C E

30. september – 2. október 2011

Bojnice, hotel Pod zámkom,
konferenčná miestnosť

**Témy: Polytoxikománia, Nelátkové závislosti,
Nové možnosti liečby závislostí**

Sekcia drogových závislostí Slovenskej
psychiatrickej spoločnosti SLS
gulisova@sls.sk